

24.10.2023

86/010/2023
23/010/86
Julkinen

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Kansaneläkelaitoksen lausunto hallituksen esityksestä (HE 60/2023 vp) laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta

Pyydettyä lausuntonaan Kansaneläkelaitos (Kela) esittää opiskelun ja koulutuksen näkökulmasta kunnioittaen seuraavaa.

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta sen kuukauden loppuun, jona nuori täyttää 20 vuotta tai siihen asti, kun opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman mukainen tutkinto on suoritettu. Vaikka nuoren kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös muun toiminnan osalta, niin käytännössä lähes kaikki nuoren kuntoutusrahan saajat ovat opiskelijoita. Vuonna 2022 nuoren kuntoutusrahan saajia oli yhteensä 15 106 henkilöä.

Kela tukee ammatillisena kuntoutuksena yleensä toisen asteen tai korkea-asteen perus-, jatko- ja uudelleen koulutusta, mutta koulutus voi olla myös yleissivistävää koulutusta, kun se on välttämätöntä ammattiin valmistavaan koulutukseen pääsemiseksi. Vuonna 2022 Kelan ammatillisten kuntoutuspalvelujen saajista lähes 8,2 prosenttia (n. 13 400) opiskeli ammatillisen kuntoutuksen päätöksellä. Osa ammatillisen kuntoutuksen päätöksen saaneista voi kuitenkin saada ikänsä ja erityisten tukitoimien tarpeen puolesta nuoren kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan sijasta.

Hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset eivät vaikuta kuntoutusrahaoikeuteen opintojen ajalta.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän laskeminen

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärä laskettaisiin sairauspäivärahan vähimmäismäärän tasolle. Muutoksen myötä kuntoutusrahassa sovellettaisiin jatkossa vain yhtä vähimmäismäärää.

Nuoren kuntoutusraha ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusraha ovat vuonna 2023 vähintään 36,91 euroa päivässä, keskimäärin 922 euroa kuukaudessa. Esitetyn muutoksen myötä kuntoutusrahaetus olisi indeksijääditykset huomioiden vähimmäismäärältään 31,99 euroa päivässä, keskimäärin 800 euroa kuukaudessa. Ehdotetun voimaantulosäännöksen mukaisesti pienempi vähimmäismäärä koskisi 1.1.2024 jälkeen alkavaa kuntoutusta, eli vähimmäismääräinen kuntoutusraha ei laske, jos tuettavat opinnot on aloitettu ennen lain voimaantuloa.

Vaikka Kela kannattaa lakimuutosta sen toimeenpanoa yksinkertaistavien vaikutusten osalta, kiinnittää se huomiota siihen, että vähimmäismäärän leikkaukset kohdistuvat erityisesti nuoriin, joiden työ- ja opiskelukyky on heikentynyt. Nuoren kuntoutusrahan saajista 99,9 % ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta saatavan vähimmäismääräisen kuntoutusrahan saajista 57,1 % kuuluu 16-24 -

vuotiaiden ikäryhmään. Kyseiseen ikäryhmään on sosiaali- ja terveysministeriön laatiman sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arvioinnin perusteella arvioitu kohdistuvan kaikista ikäryhmistä suurimmat muutokset. Ministeriön arviossa ei ole tosin huomioitu kuntoutusrahan vähimmäismäärään kohdistuvia muutoksia.

On lisäksi syytä huomata, että nuoren kuntoutusraha ja kuntoutusraha koulutusta koskevan ammatillisen kuntoutuksen päätöksen perusteella estävät opintotuen myöntämisen. Näin ollen kuntoutusrahalla opiskeleva ei voi myöskään saada opintolainaa. Mikäli opintolainan valtiontakausta nostetaan 1.8.2024 alkaen lausuntokierroksella olleen opintotuen muuttamista koskevan hallituksen esitys -luonnoksen mukaisesti kuukaudessa 850 euroon, voi opintotuella opiskeleva saada kuukaudessa opintolaina huomioon ottaen 1129,38 euroa, kun taas vähimmäismääräisellä kuntoutusrahalla opiskeleva saisi jatkossa kuukaudessa keskimäärin 800 euroa. Vertailukohdaksi voi ottaa nykytilanteen, jossa opintotuella opiskeleva saa 929,38 euroa kuukaudessa, kun vähimmäismääräisellä kuntoutusrahalla opiskeleva saa keskimäärin 922 euroa kuukaudessa. Muutos saattaakin siten jossain määrin lisätä nuoren kuntoutusrahalla tai ammatillisen kuntoutuksen päätöksellä opiskelevien halukkuutta lakkauttaa kuntoutusrahansa.

Nuoren kuntoutusraha ja ammatillinen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha on viime vuosina pidetty takuueläkkeen suuruisena. Tavoitteena on ollut tukea ja kannustaa osatyökykyisiä nuoria ja työelämäänsä kiinnittymättömiä osatyökykyisiä aikuisia ammatilliseen kuntoutumiseen, opiskeluun ja työllistymiseen sekä ehkäistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisiä. Lisäksi tavoitteena on ollut parantaa nuorten, joilla on opiskelukykyyneen vaikuttava sairaus tai vamma, mahdollisuuksia suorittaa ammatillinen tutkinto ja siten edistää heidän pääsyään työelämään, itsenäistä selviytymistään, osallistumistaan ja sosiaalista hyvinvointiaan. Nyt ehdotetussa lakimuutoksessa vähimmäismääräinen kuntoutusraha jäisi alla takuueläkkeen tason, mikä saattaa heikentää motivaatiota pyrkiä opintoihin, joilla voisi varmistaa omaa ammatillista kuntoutumistaan ja edistää omaa työllistymistään. Kun otetaan lisäksi huomioon hallituksen esityksessä (HE 75/2023 vp) laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta esitetyt indeksijäädytykset, voi nuoren kuntoutusrahalla ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahalla määrä jäädä merkittävästi takuueläkkeen tasosta. On kuitenkin syytä todeta, että kansaneläkelain (566/2005) 16 §:n mukaisesti nuoren kuntoutusraha on alle 20-vuotiaalle ensisijainen etuus työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden.

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahalla laskukaavan muuttaminen

Hallituksen esityksessä ehdotetaan lisäksi, että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahalla erillinen laskukaava poistettaisiin, jolloin kuntoutusrahaan sovellettaisiin eläkkeensaajan kuntoutusrahaa lukuun ottamatta vain yhtä laskukaavaa vähimmäismäärää suurempien kuntoutusrahojen osalta. Näin ollen myös vähimmäismääräistä suuremmat kuntoutusrahat määräytyisivät jatkossa samoin perustein kaikessa kuntoutuksessa. Ehdotus koskee vain ammatillisen kuntoutuksen päätöksellä tuettavaa koulutusta, ei nuoren kuntoutusrahalla tuettavaa opiskelua.

Tällä hetkellä ammatillisena kuntoutuksena tuettavan koulutuksen ajalta vähimmäismäärää suurempi kuntoutusrahan määrä päivältä on 75 prosenttia vakuutetun sairausvakuutuslain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitetun vuositulon kolmassadasosasta. Jatkossa päiväkohtaisen kuntoutusrahan määrä olisi 70 prosenttia vakuutetun vuositulojen kolmassadasosasta, jos vuositulot eivät ylitä 34 043 euroa. Tämän ylittävistä osasta kuntoutusrahan määrä on 20 prosenttia vuositulon kolmassadasosasta. Laskukaavan eroa voidaan havainnollistaa esimerkiksi tarkastelemalla kuntoutusrahan määrää tilanteessa, jossa asiakkaalla on tarkastelujaksolla 40 000 euron vuositulot. Nykyisen laskukaavan perusteella asiakas saisi kuntoutusrahaa 89,99 euroa päivässä (keskimäärin 2249,75 euroa kuukaudessa), kun taas ehdotetun lakimuutoksen perusteella asiakas saisi 80,74 euroa päivässä (keskimäärin 2018,50 euroa kuukaudessa). Ehdotetun voimaantulosäännöksen mukaisesti asiakkaalle edullisemman laskukaavan poistaminen koskisi 1.1.2024 jälkeen alkavaa kuntoutusta, eli vähimmäismääristä suurempi kuntoutusraha ei laske, jos ammatillisen kuntoutuksen päätöksellä tuettavat opinnot on aloitettu ennen lain voimaantuloa.

Etuusjärjestelmän selkeyttämisen lisäksi ammatillisen kuntoutuksen erillisen laskukaavan poistamisen voidaan katsoa lisäävän kuntoutusrahalla opiskelevien keskinäistä yhdenvertaisuutta, kun kuntoutusraha määräytyisi jatkossa samalla tavalla nuoren kuntoutusrahalla ja ammatillisen kuntoutuksen päätöksellä opiskelevien osalta.

Muutos voi hieman laskea motivaatiota pyrkiä opiskelemaan ammatillisen kuntoutuksen päätöksellä, kun kuntoutusraha jäisi samansuuruiseksi kuin sairauspäiväraha, johon asiakas työkyvyttömyyden alkamisesta olisi oikeutettu.

Milla Kaitola
etuuspäällikkö